

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Tweetalig primair onderwijs : bevindingen uit de voorstudie

Zee, Vicky van der

Citation

Zee, V. van der. (2016). Tweetalig primair onderwijs : bevindingen uit de voorstudie, 27-32.
Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/37681>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/37681>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Tweetalig Primair Onderwijs: Bevindingen uit de voorstudie.

Vicky van der Zee

Achtergrond

In de tijdsperiode november 2013 – januari 2014 heeft er een voorbereidend onderzoek plaatsgevonden in opdracht van de stuurgroep Tweetalig Primair Onderwijs (TPO) van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Deze inventariserende studie had als doel om vanuit een internationaal perspectief een bijdrage te leveren aan de opzet en de uitvoering van de pilot TPO. Vanaf september 2014 zijn namelijk 12 basisscholen in Nederland aan de slag gegaan om tweetalig onderwijs in te voeren vanaf groep drie (leeftijd 6-7). Er werd zowel expert- als literatuuronderzoek gedaan. Dit sloot aan bij datgene wat de stuurgroep TPO in Nederland van plan is, namelijk om 30-50% onderwijs in het Engels, Frans of Duits geven. De onderzoeksresultaten zijn vindbaar in het publieke domein onder de naam Voorstudie Pilot Tweetalig Primair Onderwijs. De belangrijkste resultaten zullen in dit artikel kort worden samengevat naar aanleiding van de zes onderzoeksvragen die, voorafgaand aan het vooronderzoek, geformuleerd zijn.

Voor het literatuuronderzoek werden 29 artikelen geselecteerd. Deze artikelen zijn geselecteerd op hun beginperiodes (een vroeg begin was essentieel, aangezien de Nederlandse TPO-pilot in groep drie van start zou gaan) en op de hoeveelheid les in de L2 (30-50%). Voor het expertonderzoek werden professionals benaderd in binnen- en buitenland. De experts waren Fred Genesee (McGill University, Canada), Kristin Kersten (Universität Hildesheim, Duitsland), Pilar Medrano (Ministerie van Onderwijs, Spanje), Marianne Nikolov (University of Pécs, Hongarije), Johanna Watzinger-Tharp (University of Utah, VS) en Hanna Österlund (Skolverket [nationaal agentschap voor onderwijs], Zweden).

Voorbeelden van TPO in het buitenland

De eerste van de onderzoeksvragen was: “Wat voor voorbeelden zijn er in het buitenland die wat betreft opzet en inrichting van de programma’s relevant en inzetbaar zijn voor de TPO-pilot?” Het idee van twee- of zelfs drietalig onderwijs is internationaal namelijk al bekend. Het eerste onderzoekspunt onder deze vraag was de taalkeuze voor de L2 (eerste vreemde taal). Gebieden als Baskenland of Friesland kiezen regelmatig voor drietalig onderwijs met naast de L1 en de vreemde taal ook de minderheidstaal. In Friesland wordt bijvoorbeeld Engels als L3 (tweede vreemde taal) onderwezen op scholen waar de L1 (moedertaal) Fries en de L2 Nederlands is. In Baskenland wordt regelmatig Spaans als L1 onderwezen, Baskisch als L2 en Engels als L3. Andere landen (als China, Japan, de VS, Duitsland, Spanje en Finland) kiezen regelmatig voor Engels als L2, maar ook regelmatig voor Frans of Spaans. Het tweede onderzoekspunt was het meten van de resultaten. Er is veel diversiteit binnen dit deel: sommige scholen hebben leerlingen vooraf geselecteerd op basis van hun intellectuele capaciteiten, IQ of

algemene vaardigheden. Daarnaast voeren de scholen regelmatig een ander curriculum door voor het reguliere onderwijs versus het tweetalig onderwijs. Hierdoor zijn de resultaten niet volledig te vergelijken. De startleeftijd (het derde onderzoekspunt) is erg van belang: samen met het aantal uren blootstelling aan de L2 (de L2-intensiteit: het vierde onderzoekspunt) bleek dit - zoals verwacht - een grote invloed te hebben op de L2-eindresultaten. Het vijfde onderzoekspunt was het onderwijsaanbod in de L2. Dit hing veelal af van de beschikbaarheid van tekstboeken en vaardige docenten en het huidige, nationale curriculum. De externe factoren, het zesde onderzoekspunt, bleken veel invloed te hebben op de eindresultaten. Zo bleek de taalafstand (de gelijkenissen van de L2 met de L1) een belangrijke voorspeller van de lees- en luistervaardigheden. Het buitenschools taalcontact (games, muziek) bleek ook van invloed op de lees- en luistervaardigheid van de leerlingen. Andere factoren die meegenomen werden in internationaal onderzoek, zijn zelfvertrouwen, motivatie, cognitieve vaardigheden en het opleidingsniveau en de betrokkenheid van de ouders. Uiteindelijk boden nagenoeg alle studies die uitgezocht waren de leerlingen 30-50% van hun lestijd aan in de L2. Daarbij was de startleeftijd meestal vier tot zes jaar. De Nederlandse opzet bleek dus overeenkomstig te zijn met internationale voorbeelden van tweetalig primair onderwijs.

Evaluatie-instrumenten voor TPO

De tweede onderzoeksvraag was de volgende “Welke evaluatie-instrumenten bestaan er die ingezet kunnen worden voor kwalitatief en kwantitatief evaluatieonderzoek naar TPO?” Als eerste werd er een onderscheid gemaakt tussen schoolgeproduceerde en gestandaardiseerde testen. Waar schoolgeproduceerde testen het voordeel hebben dat zij aangepast kunnen worden aan het curriculum, genieten gestandaardiseerde testen regelmatig de voorkeur omdat zij het mogelijk maken de uitslagen hiervan op nationaal niveau te vergelijken, ook met reguliere stromen. Er wordt ook een onderscheid gemaakt tussen receptieve (luisteren, lezen) en productieve (schrijven, spreken) vaardigheden, omdat tussen deze twee soorten vaardigheden vaak veel verschillen zichtbaar zijn. Daarnaast werd aandacht besteed aan de evaluatie van de L1-kennis en de kennis van de L2, op zowel productief als receptief niveau. De vakinhoudelijke kennis wordt in internationaal onderzoek ook vaak getest, dit omdat verschillende onderzoeken benieuwd zijn naar de uitkomsten van deze testen van de reguliere leerlingen ten opzichte van de resultaten van de tweetalige leerlingen. Overige vaardigheden die ook regelmatig werden getest, zijn cognitieve en metalinguïstische vaardigheden. Enkele interessante resultaten zijn in internationaal onderzoek gerapporteerd. Zo herkennen TPO-leerlingen beter structurele kenmerken van taal zoals morfologische, fonologische en syntactische kenmerken. Daarnaast wordt gezegd dat de cognitieve ontwikkeling van de TPO-leerlingen de eerste jaren van het twee- of drietalig onderwijs hetzelfde blijft, maar dat daarna deze ontwikkeling zich versnelt. Op den duur ontwikkelen meertalige kinderen een voordeel ten opzichte van de leerlingen in het reguliere onderwijs. Dit is vooral te zien in de reactietijden bij cognitief moeilijkere taken en niet-talige interferentietaken.

Opbrengsten van TPO voor L1 en L2

Ook is er onderzoek gedaan naar de opbrengsten van de L1 en L2 (onderzoeksvraag 3: “Welke opbrengsten van TPO zijn gerapporteerd wat betreft de eerste schooltaal en de tweede doeltaal?”). Wellicht het meest interessante onderzoekspunt dat zich onder deze vraag bevond,

was: “wat zijn de effecten op de L1?”. Een vooroordeel dat veel ouders hebben, is namelijk dat hun kind zich niet voldoende zal ontwikkelen op het gebied van de L1 of zelfs achter zal gaan lopen door het volgen van tweetalig onderwijs. Tijdens het vooronderzoek van de TPO-pilot is echter gebleken dat deze aanname niet op waarheid berust. Het is wel zo dat in sommige onderzoeken een achterstand wordt aangetoond wanneer de kinderen zich net in het tweetalig onderwijs begeven. Deze achterstand (op lees-, schrijf- en/of spellingsvaardigheid) trekt echter na enkele jaren weer recht, in ieder geval voor het einde van de basisschool. Opmerkelijk is dat meerdere onderzoeken juist een voorsprong van de tweetalige leerlingen opmerken in de L1. Onderzoek van het Skolverket (het Zweedse Nationaal Agentschap voor Onderwijs) laat zelfs over het geheel van de L1-vaardigheden een hogere score zien voor de TPO-leerlingen in vergelijking tot het landelijk gemiddelde. Een tweede vooroordeel waar onderzoek naar gedaan is tijdens de voorstudie, is of leerlingen met zwakkere leerprestaties dit type onderwijs aankunnen. Hierop is het antwoord dat er geen bezwaar hoeft te zijn voor het toelaten van deze leerlingen: onderzoek heeft uitgewezen dat zij binnen het TPO-onderwijs niet lager scoren dan dat ze binnen regulier onderwijs zouden doen. Als laatste werd er gekeken naar leerlingen met een andere L1 dan de nationale taal. Ook op dit onderwerp bleek er geen aanleiding toe te zijn om deze leerlingen te weren. Sterker nog: de leerlingen die deelnamen aan een tweetalig programma en dus twee talen leerden (naast de L2 ook de L1), behaalden betere resultaten dan een controlegroep in het regulier onderwijs wiens L1 ook verschillend was dan dat van de rest van de klas. Naast de focus op de effecten van tweetalig onderwijs op de L1, is er ook onderzoek gedaan naar de effecten op de L2. Vele studies onderschrijven de positieve effecten van het tweetalig onderwijs op de vier basisvaardigheden lezen, schrijven, luisteren en spreken. Het resultaat van TPO openbaart zich al na één jaar: een receptief voordeel ten opzichte van leerlingen in de reguliere stroom is dan al merkbaar. Dit blijft gedurende alle jaren zo en het positieve effect op de L2 is dus aangetoond. Het derde deel van de onderzoeksvraag was gericht op de effecten op andere vakken dan de L1 of de L2: het betrof hier vakinhoudelijke kennis. Omdat veel scholen, zoals eerder genoemd, hun onderwijsaanbod in de L2 laten afhangen van wat voorhanden is (L1/L2 docenten, lesmateriaal et cetera) is het lastig om dit te onderzoeken. Echter zijn er enkele onderzoeken geweest die zich hebben toegelegd op het onderzoeken van de effecten van TPO-onderwijs op het vak rekenen, een vak dat regelmatig in de L2 wordt aangeboden en zich altijd in het curriculum bevindt. TPO heeft hierin geen negatieve effecten veroorzaakt, sterker nog: ook op dit onderdeel zijn er onderzoeken die significant betere eindresultaten laten zien voor de leerlingen binnen het TPO-programma. Een uitzondering hierop is Zweden: omdat rekenen te belangrijk wordt geacht, er nationale testen lopen en experts hun bedenkingen hebben bij het abstracte niveau ervan, is hier gekozen voor een onderwijsaanbod in de L2 op het gebied van vooral sociale en natuuroriënterende vakken. Als laatste is er ook nog gekeken naar externe factoren die het effect op de L2 kunnen beïnvloeden. Een voorbeeld hiervan is een anderstalige achtergrond, wat hiervoor ook kort besproken is onder de effecten op de L1. Het hebben van een anderstalige achtergrond is geen reden om deze leerlingen uit te sluiten van deelname aan TPO-onderwijs. Zij presteren beter dan leerlingen met eenzelfde anderstalige achtergrond die deelnemen aan regulier onderwijs. Het opleidingsniveau van de ouders bracht geen significante resultaten, en ook onderzoek naar de Sociaal-Economische Status (SES) van leerlingen gaf geen eenduidige uitkomsten. Intelligentie, een vierde externe factor, laat een positieve correlatie zien met L1 en L2 vaardigheden, maar dit geldt ook voor het reguliere onderwijs. Internationaal werden ook door de experts geen redenen aangedragen om leerlingen uit te sluiten van het tweetalige programma.

Kenmerken van TPO-leerkrachten

Onderzoek naar docenten werd gedaan onder de vierde onderzoeksvraag: “Wat zijn de relevante kenmerken en didactische vaardigheden van TPO-leerkrachten?” Voor de Nederlandse TPO-pilot was het namelijk erg belangrijk om te weten welke cursussen en opleidingen aangeboden worden in andere landen om de docenten te laten motiveren, stimuleren, probleemoplossend te laten werken en hun L2-taalniveau te verhogen. De eerste focus binnen dit onderdeel lag op de vaardigheden van de docent, die kennis moet hebben van schoolspecifieke taaluitdrukkingen, de juiste feedback moet kunnen geven, de L2 toegankelijk moet kunnen aanbieden, de taaldoelen om moet kunnen vormen naar praktische lessen, een bijdrage moet kunnen leveren aan nieuw lesmateriaal en voldoende kennis moet bezitten over taalverwerings- en taalontwikkelingsprocessen. Naar het ideale profiel van een leerkracht binnen tweetalig onderwijs, is echter nauwelijks onderzoek verricht. In 2009 heeft het Europees Platform een ideaalprofiel samengesteld, waarin een B2-niveau (CEFR) werd aangeraden voor spreken, luisteren en lezen en een B1-niveau voor schrijven (wanneer aan kinderen jonger dan acht jaar wordt lesgegeven). C1 wordt als wenselijk bestempeld wanneer de docent zich in alledaagse situaties moet kunnen redden. Tijdens het ELLiE-onderzoek zijn zeven landen die al bezig waren met tweetalig onderwijs bestudeerd. Geen van deze zeven landen bood een vast onderwijstraject aan voor docenten in het tweetalig onderwijs. In Zweden blijkt zelfs slechts 10% van de docenten werkzaam binnen het tweetalig onderwijs opgeleid te zijn voor lesgeven binnen een vreemde taal. Het Ministerie van Onderwijs heeft daarom besloten samen te gaan werken met de British Council. Samen organiseren zij cursussen en bijeenkomsten. Vanuit de experts kwam de aanbeveling de TPO-pilot in Nederland vooral goed voor te bereiden en te ondersteunen. Een rijke leeromgeving voor zowel de leerlingen als de docenten is van belang. Het tweede punt waarop gefocust is, is de taalachtergrond van de docent. De meeste scholen stellen een L1-moedertaalspreker aan die ook een goede beheersing heeft van de L2. Dit gebeurt vaak omdat er regelmatig geen L2-moedertaalspreker beschikbaar is. Er is echter geen verschil aangetoond tussen de prestaties van leerlingen met een L2-moedertaal docent en leerlingen met een gevorderde L2-spreker. Als derde onderzoekspunt is er gekeken naar de ontwikkeling van lesmaterialen. De internationale experts gaven hier aan dat de docenten dit veelal zelf doen, omdat er niets voorhanden is op nationaal niveau. In Zweden wordt weleens authentiek materiaal uit Engeland of Amerika gebruikt, in Utah (VS) zijn er contracten gesloten met een uitgever die de lesboeken van de school in zowel de L1 als de L2 drukt. Duidelijk is dat veel scholen zelf opnieuw het wiel uit moeten vinden, aangezien er weinig tot geen samenwerkingen bestaan (zie ook de zesde onderzoeksvraag).

Attitudes ten aanzien van TPO

Belangrijk om de TPO-pilot te laten slagen, zijn de attitudes van de docenten, leerlingen en ouders. Daarom was de vijfde onderzoeksvraag: “Welke attitudes zijn er t.a.v. het onderwijsprogramma, het Engels en de eerste schooltaal bij leerlingen, leerkrachten en ouders?” De leerlingen uit de hogere groepen zeggen zelf vaak te kiezen voor tweetalig onderwijs (en niet terug te gaan naar regulier onderwijs), omdat zij geloven in het nut van het leren van een tweede taal. Zij laten dus ook een grotere motivatie zien dan leerlingen binnen het regulier onderwijs die een tweede taal moeten leren. Naast het leren van de taal is ook gebleken dat de leerlingen binnen de tweetalige stroom er een positievere houding op na houden ten opzichte van andere

talen en culturen: de tweetalige leerlingen hebben een verhoogde talensensibilisering en een groter sociocultureel bewustzijn. De leerkrachten bleken vaak voor aanvang van het programma wat twijfels te hebben. Bij de ouders is hetzelfde zichtbaar. Waar de docenten zich vooral zorgen maken om de werklust, doen de ouders dit vooral om het behoud van de L1-kennis van hun kind. Bij de docenten worden hierom op veel scholen cursussen aangeboden en wordt de nadruk gelegd op het ontwikkelen van nieuwe vaardigheden, het zelf kunnen verbeteren van lesmethodes, het vergaren van nieuwe kennis, de voldoening van het onderwijzen in een TPO-omgeving en het opdoen van nieuwe contacten. In de eerste periode van het tweetalige programma, zijn de meeste zorgen van de docenten weggevaagd en zijn deze veelal in de schaduw komen te staan van de uitdagingen die het TPO-onderwijs hen biedt. Voor de ouders geldt hetzelfde. Tijdens de interviews benadrukten de experts het belang van het goed informeren van de ouders. Zij zijn vaak sceptisch, bezorgd en weten niet zeker of de L1-vaardigheden van hun kind zullen achterblijven. Hoger opgeleide ouders met een betere SES blijken zich minder zorgen te maken, maar ook voor deze ouders wordt aangeraden ze goed te informeren en te betrekken bij het programma. Ook is het belangrijk om de voordelen te noemen van een tweetalig programma: een verbreding van het toekomstperspectief, de ontwikkeling van niet alleen taal maar ook algemene vaardigheden, een groter inlevingsvermogen in andere talen en culturen en uiteraard de verworven vaardigheden binnen de vreemde taal.

Internationale samenwerking

De laatste onderzoeksvraag was: “Wat zijn mogelijkheden voor internationale samenwerking op het terrein van curriculumontwikkeling en onderzoek?” De geïnterviewde experts waren direct enthousiast en bereid om mee te helpen en mee te denken. Er werden verschillende vormen van samenwerking voorgesteld, zoals bijvoorbeeld het organiseren van congressen en symposia, of een schoolnetwerk waarin internationaal contact kan worden gehouden. Voor Nederland is het erg belangrijk om contact te houden met de landen die op sociocultureel, politiek en taalkundig vlak voldoende overeenkomen met Nederland. Een voorbeeld hiervan zijn de Scandinavische landen.

Aanbevelingen

Als conclusie van het onderzoeksrapport zijn er aanbevelingen geschreven over de inrichting van het TPO-programma. De verdeling van de L1 en de L2 werd op 50/50% gezet, naar aanleiding van de expertinterviews met Fred Genesee en Kristin Kersten. Net als in Frankrijk, Duitsland en Zweden mogen de vakken die in de L2 gegeven worden, bepaald worden door de school zelf. Hiervoor zijn dus vooralsnog geen vaste afspraken. Als aanbeveling voor de lesmaterialen wordt gesproken over authentieke en zelfontwikkelde materialen. Een goede inventarisatie van de huidige lesmaterialen is ook gewenst om deze eventueel ook uit te kunnen wisselen. Het punt aangaande het uitsluiten van leerlingen wordt niet opgenomen in de aanbevelingen. Leerlingen met een andere L1-achtergrond of zwakkere leerprestaties blijken net zo goed mee te kunnen komen, sterker nog, zij presteren beter dan dezelfde leerlingen in het reguliere programma. Een selectie voorafgaand aan het programma wordt afgeraden, aangezien er (ook op andere onderzoeksgebieden) geen aantoonbare redenen gevonden zijn om bepaalde leerlingen voor deze programma's uit te sluiten. Voor de docenten is het belangrijk dat er genoeg

tijd wordt vrijgemaakt voor scholing en begeleiding. Dit wordt zowel aangeraden voordat het programma begint, als terwijl het programma bezig is. Als laatste werd er een aanbeveling gedaan over de docenten, waarin geen voorkeur werd uitgesproken voor moedertaalsprekers van de L2. Belangrijker zijn goede didactische vaardigheden en competenties.

Literatuur

Van den Broek, E., De Graaff, R., Unsworth, S., & Van der Zee, V. (2014). *Voorstudie Pilot Tweektalig Primair Onderwijs*. Retrieved from <http://www.europeesplatform.nl/vvto/wp-content/uploads/sites/7/2013/08/GION-UU-rapport-Voorstudie-pilot-TPO.pdf>